

яких стан необхідної оборони настає безумовно. Такими обставинами є напад озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення, незалежно від тяжкості шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає.

У вищевказаній справі ухвалою апеляційного суду вирок залишено без змін. Захисником засудженого на таке рішення було подано касаційну скаргу, у якій останній просить закрити кримінальне провадження стосовно засудженого у зв'язку із тим, що він діяв у стані необхідної оборони, а тому в силу ч. 5 ст. 36 КК України не підлягає кримінальній відповідальності. І тільки на стадії касаційного розгляду суд, переглядаючи справу, касаційну скаргу задовольнив та виправдав засудженого. Тобто, закон передбачає винятки із загального правила про те, що при необхідній обороні особа, що захищається, повинна додержуватися визначеної межі, завдаючи шкоду тому, хто посягає.

Узагальнюючи вищесказане, можна зауважити, хоч право на необхідну оборону і є абсолютним, природним, невідчужуваним правом кожної людини, слід пам'ятати про випадки, коли це право не врятує від відповідальності за вчинений злочин. Таке явище, як необхідна оборона, а також її перевищення, є неповністю дослідженим та дискусійним питанням в кримінально-правовій системі. Більш глибоке дослідження цього питання стане важливим кроком вперед у напрямку до покращення кримінально-правової системи в цілому. В майбутньому це вплине на коректність розгляду справ суддями та зменшить кількість несправедливо винесених вироків.

Література

1. Кримінальний кодекс України: Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 10.04.2020).

2. Про судову практику у справах про необхідну оборону: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 1 від 26 квіт. 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-02> (дата звернення 10.04.2020).

УДК 343.21(043.2)

Момотюк В.О., студентка,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Семчук Н.О., к.ю.н.

ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ДОКТРИНІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Кримінальна відповідальність є одним із фундаментальних інститутів кримінального права. Здійснення особою суспільно небезпечного діяння спричиняє шкоду найбільш суттєвим соціальним інтересам,

охоронюваним законом. Захист цих інтересів є одним із важливих завдань держави.

Дослідженню інституту кримінальної відповідальності приділяли увагу вчені різних часів. В чинному кримінальному законодавстві не міститься чіткого визначення поняття «кримінальна відповідальність», однак, серед вчених існує багато думок з цього приводу.

Брайнін Я.М. та Пінаєв А.А. стверджували: «Кримінальна відповідальність – це обов’язок особи, яка вчинила злочин, перетерпіти державний осуд та публічне засудження своїх дій і бути підданою певним несприятливим кримінально-правовим заходам у разі призначення передбаченого законом покарання» [1, с. 101-102].

Друга група науковців, зокрема, Стручков М.О. та Ткачевський Ю.М. писали: «Кримінальна відповідальність – це правовідношення, яке виникає між державою та правопорушником і є складовою частиною кримінально-правових відносин, елементом його змісту та реалізацією кримінальних, кримінально-процесуальних та виконавчо-трудових відносин» [4, с. 99].

Прихильники іншої позиції, серед яких Загородніков М.І. та Лейст О.Е. визначали: «Кримінальна відповідальність є санкцією та реальним застосуванням (дією) кримінально-правової норми, результатом якого стає справедливе рішення на вчинення особою злочину, шляхом негативної оцінки поведінки цієї особи спеціальним органом держави та застосуванням до винного заходів державного примусу» [2, с. 124-123].

Існує ще одна група науковців, які визначають кримінальну відповідальність як засудження особи, що вчинила злочин. Вперше таку думку сформулював Тихонов К.Ф., який писав: «Кримінальна відповідальність є станом засудження особи у зв’язку із вчиненням злочину, що обумовлює необхідність і правову можливість примусового впливу на засудженого з метою ресоціалізації. Такий вплив виражається в частковому або повному позбавленні чи обмеженні певних прав та свобод, а також суттєвих обмежень його правового статусу» [5, с. 73-74].

Здійснений аналіз наукових праць дозволяє нам вивчити різні точки зору на визначення основного поняття в інституті кримінальної відповідальності, однак, залишає і певні питання. Так, некоректним, на нашу думку, є твердження про те, що поняття кримінальної відповідальності та покарання є тотожними. Перш за все, варто пам’ятати, що ці два поняття чітко розмежовані в чинному законодавстві. До того ж, поняття кримінальної відповідальності є набагато ширшим за поняття покарання. Так, покарання є однією з форм реалізації кримінальної відповідальності, яка може бути реалізована і без покарання, в постановленні обвинувального вироку.

Часто піддається критиці твердження про те, що кримінальна відповідальність є сукупністю правовідносин, оскільки останні є

ширшими за своїм змістом від поняття відповідальності.

Таким чином, проаналізувавши думки різних вчених, можна визначити, що кримінальна відповідальність – це вид юридичної відповідальності, яка полягає в обмеженні прав і свобод особи, яка вчинила злочин, що індивідуалізується в обвинувальному вироку суду і здійснюється спеціально уповноваженими органами.

Певні суперечності містяться і у визначенні моменту виникнення кримінальної відповідальності. Так, одна група вчених вважає, що кримінальна відповідальність виникає з моменту вчинення злочину, а інша – з моменту притягнення особи як обвинуваченого.

Загородніков М.І. визначає: «Кримінальна відповідальність починається там і тоді, де і коли на підставі закону конкретно визначені права і обов'язки учасників кримінальних правовідносин, тобто з моменту винесення обвинувального вироку суду» [2, с. 126].

Ткачевський Ю.М. уточнює це положення, вказуючи: «Кримінальна відповідальність починається не з моменту винесення обвинувального вироку суду, а з моменту набрання останнім законної сили» [4, с. 101]. Такої ж думки притримувався Конституційний Суд України, який в резолютивній частині свого рішення визначив: «Кримінальна відповідальність настає з моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду» [3].

Підсумовуючи все вищесказане, можна сказати, що кримінальна відповідальність – це осуд державою особи, яка вчинила злочин, та обмеження її прав майнового, особистого та іншого характеру, що визначені вироком суду і покладені на винного спеціально уповноваженими органами держави, натомість з моменту, коли особа вчинила злочин, між нею і державою виникають певні кримінально-правові правовідносини.

Література

1. Брайнін Я.М., Піняєв А.А. Кримінальна відповідальність та її підстави у радянському кримінальному праві. Москва, 1972. 286 с.

2. Загородніков М.І., Лейст О.Е. Загальна частина кримінального права України: Курс лекцій. Харків: Харків Юридичний, 2013. 340 с.

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень ч. 3 ст. 80 Конституції України: Рішення Конституційного Суду України від 27 жовт. 1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-99> (дата звернення: 07.04.2020).

4. Стручков М.О., Ткачевський Ю.М. Кримінальна відповідальність та її реалізація в боротьбі зі злочинністю. Харків, 2004. 352 с.

5. Тихонов К.Ф. Кримінальне право України. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 266 с.